

RUILVERKAVELINGEN

Stokkumer Es

Reeds kort na afloop van de Tweede Wereldoorlog, in 1946, werd er een aanvraag ingediend bij Gedeputeerde Staten, tot herverkaveling van de Stokkumeres.

In november 1948 werd er een voorlopig plan voor de voorgenomen ruilverkaveling gepresenteerd.

Hierbij bleek dat men het te verkavelen blok aanzienlijk groter had gemaakt dan de eigenlijke es. Dit was gebeurd met de bedoeling om meer mogelijkheden te hebben om het bos vanaf de Es te verplaatsen naar andere, minder goede, cultuurgronden.

Het te verkavelen gebied had een oppervlakte van ruim 850 HA en omvatte het gebied gelegen tussen de Roosdomsweg tot aan de Schipbeek, vandaar tot aan de spoorlijn Hengelo-Zutphen, de spoorlijn tot aan de Vlierkappe, de weg vanaf de Vlierkappe langs de Baas tot aan de Goorseweg bij Baargdieks, de Goorseweg tot aan het Nachtegaallaantje en vandaar tot aan de Roosdomsweg.

De grond in dit gebied was in handen van 204 eigenaren. Hiervan bezaten er 60 percelen die kleiner waren dan ½ ha., 29 eigenaren bezaten percelen tussen de ½ en 1 ha, 23 van 1-2 ha, 12 van 2-3 ha, 26 van 3-5 ha, 37 van 5-10 ha, 15 van 10-20 ha en 2 eigenaren bezaten percelen groter dan 20 ha.

De bedoeling van de verkaveling was om tot beter exploiteerbare percelen te komen.

De gehele operatie stond onder leiding van een in 1950 benoemde zogenaamde plaatselijke commissie bestaande uit burgemeester de Beaufort (voorz), G. Rohaan (plv voorz), G.J. Kottelenberg sr, H.J. Meengs, H.J. Wissink en H. Kottelenberg als secretaris.

De verkaveling werd in 1952 afgerond. Er was toen nog slechts één eigenaar die nog niet akkoord ging met de aan hem toegewezen kavels. Aanvankelijk waren er 62 bezwaren ingediend, waarvan er uiteindelijk 7 door de rechtbank moesten worden behandeld.

De totale kosten bleken minder te zijn dan de begroting die f. 500 000 bedroeg. Over het algemeen werd er zeer positief geoordeeld over de resultaten van de verkaveling.

Er waren ook uitzonderingen. Zo werd er kritiek geleverd op het verloop van de stemming over de aanvraag; overledenen en uitgetrouwde kinderen die nog een aandeel hadden in de boedel, waren net als alle anderen die niet op de stemming waren verschenen, als voorstemmers geteld. Van degenen die wel bij de stemming aanwezig waren had ongeveer 80 % tegen gestemd.

Ook tegen de wijze van taxeren van de ingebrachte grond had men, achteraf, veel bezwaren. Omdat Natuurschoon en Staatsbosbeheer eisten dat de bosjes midden in de Es moesten blijven, ontstonden kromme en spits aanlopende akkers. Dit laatste was echter een voorwaarde voor het verkrijgen van een Rijkssubsidie van 75 %.

Deze eerste verkaveling in Markelo heeft bij verschillende boeren nogal kwaad bloed gezet.

Men moest duidelijk nog wennen aan het idee dat grond, die eeuwenlang bij de boerderij had gehoord, afgestaan moest worden. Secretaris van de ruilverkavelingscommissie H.

Kottelenberg vertelde: "Er is een boer geweest die twintig jaar lang, tot hij overleed, mij met zijn mestkar wel had willen overrijden, als ik op de weg had gelegen. Hij liep door een bepaalde procedure een schadevergoeding mis en heeft me dat nooit vergeven". "Eén boer was er die geregeld op kantoor kwam en zei: "Te könt met mie wal proaten, aj mar doot wat ik wil". Ook wilde iemand een stukje grond van tien are houden, omdat hij daar altijd boerenkool op had verbouwd en een ander wilde een klein stukje woeste grond niet kwijt, omdat zijn vader, hij en z'n kinderen daar altijd zandfortjes hadden gebouwd. Hij wilde het zijn kleinkinderen ook zien doen....".

Die ruilverkaveling was in het Stokkum van vlak na de oorlog een ingrijpende gebeurtenis, die door iedereen met grote belangstelling werd gevolgd.

Er was zelfs een liedje ontstaan dat jarenlang door de jeugd werd gezongen:

**Wie Mark'lo op z'n mooist wil zien
die gaat naar Stokkum toe,
daar vindt je zo van alles wat,
tot zelfs bulldozers toe.
Het mooist van alles is daar wel
het bankje op de es,
daar gaan we zondags vaak naar toe
en hebben pret voor zes.**

Heriker Es

Omdat de plannen voor verkaveling van geheel Markelo in 1958 voorlopig van de baan waren, werd in 1962 een plan ingediend voor verkaveling op vrijwillige basis van de Herikeres. Dit gebeurde op initiatief van de heer Oortgiesen van de landbouwvoorlichtingsdienst, die hier vanaf 1960 aan had gewerkt.

Een vrijwillige verkaveling (het was de eerste in Twente) houdt in dat alle eigenaren hun medewerking moeten geven aan de verkaveling. Er is dus geen stemming nodig, waarbij de meerderheid beslist.

Het betrof een gebied van 225 ha, gelegen tussen de Herikerberg en de Rijssenseweg, verdeeld over 251 kavels. Dit aantal werd door de verkaveling teruggebracht tot 122 kavels. De uitvoering vond plaats in 1964. Tijdens de uitvoering werd o.a de Herikeresweg verhard. Het gedeelte van deze weg dat buiten het ruilverkavelingsblok lag, werd door de Gemeente verhard.

Markelo

Plannen verkaveling geheel Markelo

Het oordeel over de in 1953 afgesloten verkaveling van de Stokkumeres was voor het bestuur van de plaatselijke OLM zo positief dat, direct na afloop van deze verkaveling, bij het Gemeentebestuur een aanvraag werd ingediend voor verkaveling van bijna de hele gemeente (totaal 7000 bunder). De leden van de OLM floten echter hun bestuur terug omdat ze hierover niet vooraf waren geconsulteerd.

In 1956 werd hetzelfde plan in een ledenvergadering van de OLM aan de orde gesteld. Het werd een enerverende bijeenkomst waarvan de journalist, die er een verslag van trachtte te maken, moest erkennen dat dit ondoenlijk was.

De algemene opinie van de boeren was dat hen deze verkaveling van hogerhand werd opgedrongen. De Overheid wilde grond voor aanleg van de nieuwe verkeersweg (de latere A-1) en ook nog eens 300 ha voor een te creëren natuurreservaat. Uiteindelijk verwierp de vergadering met 2/3 van de stemmen het bestuursvoorstel.

Toen men in Herike tot een vrijwillige verkaveling had besloten, werd er in 1963 ook in Markelo een commissie in het leven geroepen om een plan uit te werken voor een vrijwillige verkaveling van de Berg-es, de Dijkerhoeker-es, de Noord-es en de Slagen.

Dit plan kwam echter niet tot uitvoering, omdat men toch meer ging voelen voor het oude plan van 1956, dat betrekking had op bijna de hele gemeente.

Holten-Markelo

Op 1 december 1965 werd er door Gedeputeerde Staten voor het ruilverkavelingsplan Holten-Markelo, een voorbereidingscommissie geïnstalleerd. Hun eerste opdracht was om een maatschappij aan te wijzen die dit omvangrijke karwei zou moeten uitvoeren.

Medio 1968 werd er een officieel rapport gepubliceerd met de uitgewerkte ruilverkavelingsplannen.

De voornaamste redenen, die hebben geleid tot het uitvoeren van deze zeer omvangrijke ruilverkaveling, waren de sterke versnippering van de gronden, de grote afstand waarop de verspreide kavels van de boerderijen verwijderd lagen, de gebrekkige waterbeheersing, de onvoldoende ontsluiting met verharde wegen en de doorsnijding van het gebied door de nieuw aan te leggen E-8 (nu A-1). Dit laatste bepaalde vooral de urgentie van dit plan.

Het gebied dat verkaveld zou worden omvatte een oppervlakte van 12 700 ha en besloeg bijna de gehele gemeente Markelo en een groot deel van Holten plus kleine delen van de gemeenten Ambt-Delden, Bathmen, Diepenheim, Goor, Hellendoorn, Raalte en Wierden.

Het officiële plan behelsde het scheppen van gunstige perspectieven voor een verdere ontwikkeling van de landbouw in de toekomst:

- de aanleg van een doelmatig netwerk van verharde landbouwwegen voor een goede ontsluiting en met het oog op de toekomstige ontwikkeling naar toenemende mechanisatie en grotere eenheden. Het totale wegennet bedroeg voor de verkaveling 558 km, waarvan ruim 200 km verhard. Na de verkaveling zou de totale lengte zijn gereduceerd tot 387 km, waarvan 339 km verhard;

- de aanleg van een stelsel van watergangen, sloten en kunstwerken, waardoor het overtollige water vlot kon worden afgevoerd en een doelmatige peilbeheersing werd bereikt. Er werden in totaal vier nieuwe bruggen over de Schipbeek aangelegd, er kwamen twee nieuwe inlaatgemalen en het gemaal Berendsen;

- de vorming van goed exploiteerbare kavels; een gunstige ligging ten opzichte van de gebouwen, een concentratie van verspreide kavels en verbetering van vorm en afmeting der kavels. Voor de verkaveling had 56 % van de boeren vijf of meer kavels, 14 % had zelfs meer dan tien kavels. Na de verkaveling hadden velen één of twee kavels;

- de opbouw van een landschap dat een gunstige ontwikkeling van de landbouw mogelijk maakte, maar ook het wonen en vertoeven in dit gebied veraangenaamde;

- er zou zoveel mogelijk worden gestreefd naar een aanvaardbaar compromis tussen landschappelijke en landbouwkundige eisen, zo werd een netwerk van fiets- en voetpaden, van onverharde wegen en rust- en picknickplaatsen aangelegd. Eén van de meest spraakmakende problemen op dat gebied was de bescherming van de zeer zeldzame paddestoelen en jeneverbessenstruiken nabij de Friezenberg. Het tracé van de A-1 werd om die reden zelfs verlegd.

De concentratie van boerderijen in de buurtschappen maakte het niet mogelijk om met handhaving van de plaats der boerderijen een bevredigend kavelpatroon te ontwerpen.

Verplaatsing van ongeveer 15 boerderijen (er was op meer gerekend), vanuit de buurtschappen, naar de broekgronden verminderde deze problematiek aanzienlijk. Die verplaatsing vond echter slechts plaats op vrijwillige basis en gold alleen voor bedrijven met een bedrijfsgrootte van 25 ha of meer.

De bouwkosten van de nieuwe boerderijen kwamen tot een bepaald maximum voor ruilverkavelingsfinanciering in aanmerking. De oude boerderij moest dan wel om niet worden overgedragen aan de Stichting Beheer Landbouwgronden

De inrichting van de nieuwe kavelindeling betekende ingrijpende veranderingen van het landschap. Oude weggetjes, sloten, stukjes onland, stukjes hakhout en singels werden omgevormd tot cultuurgrond, terwijl op andere plaatsen nieuwe rechte wegen en waterlopen werden aangelegd. Overall werden opvallende randbeplantingen aangelegd en bij vele nieuwe boerderijen ontstonden zogenaamde erfbossen.

Omvangrijke gebieden werden geëgaliseerd, terwijl slecht doorlatende en slecht draagkrachtige grond met grote bulldozers grondig bewerkt werd. Duizenden hectares grond werden geploegd, gemengwoeld of bezand.

De kosten voor dit zeer omvangrijke project werden in 1968 begroot op f. 49 300 000.

Dit bedrag was in grote lijnen als volgt opgebouwd:

landbouwwegen 14,3 miljoen, waterbeheersing 11,7 miljoen, kavelinrichting en verbetering 15,3 miljoen, beplantingen 2,6 miljoen, recreatievoorzieningen 0,8 miljoen, boerderijverplaatsingen 2,7 miljoen, beheerskosten 1,9 miljoen.

Van het totaalbedrag ad. 49,3 miljoen moesten de grondeigenaren in totaal 17,5 miljoen bijdragen. Bijna 65 % van de kosten werd door het Rijk gedragen.

Hun bijdrage konden de grondeigenaren in de vorm van een rente, gespreid over vele jaren, betalen. De hoogte was afhankelijk van de mate van het nut dat elke eigenaar van de ruilverkaveling zou hebben.

Op 18 november 1968 werd er beslist over het al dan niet doorgaan van de grootscheepse ruilverkaveling. Eén van de gebouwen van een groot pluimveebedrijf aan de Oude Rijssenseweg was ontruimd en herschapen in een immens stemlokaal. Na de stemming was er gelegenheid om te discussieren over de voors en tegens van deze verkaveling.

Niet uitgebrachte stemmen werden bij de voorstemmers geteld en omdat meer dan de helft van de betrokkenen thuis bleef, was er voor de wel aanwezigen stof genoeg voor discussie.

Van de 947 aanwezige stemgerechtigden, stemden in de zeer chaotisch verlopen stemming, 688 tegen.

De uiteindelijke uitslag was dat 74 % van de stemgerechtigden voorstander was van het verkavelingsplan.

Pas in september 1969 werd door gedeputeerde Schoemaker, nadat hierover langdurige discussies hadden plaatsgevonden, de uitvoerende commissie geïnstalleerd. De landbouworganisaties waren aanvankelijk van mening dat de commissie uit zeven agrariërs zou moeten bestaan. De definitieve commissie ging, na (een opgedrongen) bemiddeling van de Commissaris van de Koningin, bestaan uit zeven agrariërs en één burgemeester (als behartiger van recreatieve belangen) en wel: burgemeester De Meester van Markelo, H. Kottelenberg Markelo, H. Stegeman Holten, G.W. Mensink Markelo, A.J. Sligman Markelo, A.J. Kolhoop Markelo, A. Reilink Holten, D.J. Bronsvoot Holten. Toen in 1971 burgemeester De Meester vertrok, werd H. Kottelenberg de voorzitter, zodat de boeren uiteindelijk toch hun zin kregen.

Met de uitvoering van de werkzaamheden werd in maart 1970, vijf jaar nadat de voorbereidende werkzaamheden waren begonnen, een aanvang gemaakt.

Pas in 1978 werd begonnen met de meest gevoelige fase van de ruilverkaveling: de toewijzing van de gronden aan de nieuwe eigenaren. En hoewel 80 procent van de boeren al gauw akkoord ging met de toedeling, bleven er velen bezwaar houden tegen de aan hen toegewezen grond. Velen namen dan ook de rechter in de arm. Mede daardoor kon de officiële toedeling pas in 1984 plaats vinden. Door de langdurige onzekerheden werden vele boeren gehinderd in het ontwikkelen van toekomstplannen.

Was bij de stemming in 1968 nog het idee dat binnen 10 jaren de zaak geklaard zou zijn. Het werden in totaal 16 jaren, de voorbereidingstijd niet meegerekend.